

VEKÂLET SAVAşLARINDA İSTİHBARAT ÖRGÜTLERİNİN ROLÜ: KUDÜS GÜCÜ ÖRNEĞİ

The Role of Intelligence Organizations in Proxy Wars: The Case of Quds Force

Ali GÖK*

Öz

Vekâlet savaşı, ortak bir amaca yönelik iki veya daha fazla aktörle karakterize edilmekle birlikte, iki aktör arasındaki ilişki hiyerarşıktır ve ana aktör, maliyetli ve kanlı savaşlardan kaçınmak ve politik amacına ulaşmak için başka bir aktör (asil-vekil ilişkisi) aracılığıyla çatışmalara dâhil olmaktadır. Vekâlet savaşlarında aktörler arasındaki asil-vekil ilişkisini sağlayan genelde asil aktörün istihbarat örgütleridir. İstihbarat örgütleri vekil aktörlerin örgütlendirilmesi, eğitilmesi, silahlandırılması ve harekât faaliyetlerinin yürütülmesi dâhil her türlü safhayı koordine etmekle görevlidirler. İstihbarat örgütlerinin vekâlet savaşlarındaki bu görevleri, onları “oyun kurucu” konumuna getirmenin yanı sıra, zaten temelde “makul inkâr edilebilirlik” üzerine kurulu olan ve egemenlik ihlali noktasında sorgulanan vekâlet savaşlarını daha da tartışmalı hale getirmektedir. Yapılan bu çalışmada da istihbarat örgütlerinin vekâlet savaşlarındaki oyun kurucu rolü ve vekâlet savaşlarını tartışmalı hale getiren söz konusu faaliyetleri incelenecek olup, istihbarat örgütleri ile vekil aktörler arasında nasıl bir ilişki olduğu derinlemesine analiz edilecektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan vaka çalışması yapılmıştır. Derinlemesine analiz için örnek vaka olarak İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü ve bu örgütün Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen’deki faaliyetleri seçilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Vekâlet Savaşları,
İstihbarat Örgütleri,
İran, Kudüs Gücü.

JEL Kodları:

F50, F51, F59

Abstract

While proxy war is characterized by two or more actors aimed at a common purpose, the relationship between the two actors is hierarchical, and the main actor is involved in conflicts through another actor (principal-agent relationship) in order to avoid costly and bloody wars and to achieve his political purpose. It is usually the intelligence organizations of the principal actor that ensure the principal-agent relationship between actors in proxy wars. Intelligence agencies are responsible for coordinating all stages, including organizing, training, arming and conducting operational activities of agent actors. These duties of intelligence organizations in proxy wars make them “quarterbacks”, but besides that, intelligence organizations are basically based on “reasonable deniability”, because of that it makes the proxy wars discussed at the point of violation of sovereignty even more controversial. This study will examine the activities of intelligence organizations that make them quarterbacks and controversial in proxy wars and relationship between intelligence organizations and agent actors will be analyzed in depth. For this purpose, case study was conducted in the study, which is one of the qualitative research designs. For in-depth analysis, the Quds Force and its activities in Lebanon, Iraq, Syria and Yemen have been selected as cases.

Keywords:

Proxy Wars,
Intelligence
Organizations,
Iran, Quds Force.

JEL Codes:

F50, F51, F59

* Öğr. Gör. Dr., Gaziantep Üniversitesi İşlahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, aligok86@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0734-459X

1. Giriş

Soğuk Savaş sonrası çatışmalarda paramiliter gruplar, terör örgütleri ve özel askeri şirketler gibi devlet dışı aktörlerin kullanımı artmış ve şiddetin devlet tekelinden çıkıp giderek özelleştiği algısı oluşmaya başlamıştır. Bu sebeple de savaş çalışmaları literatürü, şimdye kadar genellikle Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Sovyetler Birliği arasındaki dolaylı rekabeti kavramsallaştırmak için kullanılan vekâlet savaşları kavramını, yeniden yorumlamaya çalışarak günümüz çatışmalarını açıklama arayışı içerisine girmiştir.

Bu bakımdan özellikle devlet dışı aktörlerin savaşlardaki kullanımını açıklama çabasında olan vekâlet savaşları, savaşların politik sonucunu etkilemek isteyen ancak maliyetli ve kanlı savaşlardan kaçınan üçüncül tarafların, vekil aktörler vasıtasıyla çatışmaya dolaylı olarak müdahil olmaları olarak ifade edilmektedir (Fox, 2019, s. 49; Groh, 2019, s. 29). Bu noktada, var olan bir çatışmanın dinamiğinin dışında bir aktör (asil ya da sponsor aktör), insan gücü, askeri eğitim, teçhizat, finansman ve yumuşak güç unsurları kanalı ile vekil aktör arasında asil-vekil ilişkisini oluşturmaktadır (Mumford, 2013a, s. 11).

Vekâlet savaşlarında aktörler arasındaki söz konusu asil-vekil ilişkisini sağlayan ise genelde asil aktörün istihbarat örgütleridir. İstihbarat örgütleri, vekil aktörlere her türlü desteğin sağlanması ve vekil aktörün faaliyetlerinin yönlendirilmesi dâhil vekâlet savaşıyla ilgili her türlü safhayı koordine etmekle görevlidirler.

Yapılan bu çalışmada istihbarat örgütlerinin vekâlet savaşlarındaki konumu açıklanacak olup, istihbarat örgütleri ile vekil aktörler arasında nasıl bir ilişki olduğu derinlemesine analiz edilecektir.¹ Analiz için İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü ve bu örgütün Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen’deki faaliyetleri seçilmiş olup, vekâlet savaşlarında asil-vekil ilişkisinin söz konusu örgüt ve vakalar üzerinden analiz edilmek istenmesinin belirli nedenleri vardır. İran’ın özellikle 1985’den sonra Lübnan’da, 2003 yılında ABD işgaliyle birlikte Irak’ta, Arap Baharı ile birlikte de Suriye ve Yemen’de yürüttüğü vekâlet savaşlarının boyutu ve etkileri düşünüldüğünde, Ortadoğu’da diğer bölgesel aktörlere göre vekâlet savaşını daha yaygın ve etkili kullandığı yadsınamaz bir gerçekliktir.

İran, bölgesel gücünü artırmak için desteklediği Lübnan’daki Hizbullah, Suriye’de ve Irak’taki Şii gruplar veya Yemen’deki Husiler gibi silahlı vekil gruplarla birlikte başta bölgesel rakibi Suudi Arabistan ve İsrail olmak üzere birçok aktörle mücadele halindedir.² Esas olarak günümüzde İran, Kudüs Gücü aracılığıyla söz konusu ülkelerde uzun zamandır desteklediği bu vekil aktörler sayesinde belirleyici bir güç olmayı sürdürebilmektedir. Bu durum İran’ın vekâlet savaşlarından istifade edebilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Kudüs Gücü’nün söz konusu ülkelerdeki vekâlet savaşlarında kurduğu asil-vekil ilişkisinin analiz edilmesinin, istihbarat örgütlerinin vekâlet savaşlarında oyun kurucu rolü ve vekâlet savaşlarını tartışmalı hale getiren faaliyetlerinin tespitine faydası olacağı düşünülmüş ve söz konusu vakalar örnek olarak seçilmiştir.

¹ Etik kurul izni ve yasal izin alınmasına gerek olmayan bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

² Tamamen çıkar çatışmasının ürünü olan ve din ile mezhepsel mücadelelerin beslediği siyasi gerginlikler olarak, Arap-İsrail çatışması ile birlikte İran ile Suudi Arabistan arasındaki problemler, Ortadoğu’da özellikle son 40 yılda çözülmesi kolay olmayan ve etkileri en güçlü gerginlik unsurları olarak öne çıkmaktadırlar (Koç, 2019, s. 93).

Bu kapsamda çalışmada ilk bölümde vekâlet savaşları yaklaşımının genel esasları ve bu yaklaşım içerisinde istihbarat örgütlerinin konumu incelenecek olup, ikinci bölümde İnan istihbarat topluluğunun genel yapısı ve bu yapı içerisinde Kudüs Gücü'nün rolü açıklanacaktır. Son bölümde ise, Kudüs Gücü'nün Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen'deki faaliyetleri ve bu ülkelerdeki vekil aktörlerle kurduğu ilişki analiz edilecektir.

2. Vekâlet Savaşları ve İstihbarat rgtlerinin Rolü

Vekâlet savaşlarının kullanımı yeni bir strateji değildir. Ancak bazı aktörler düşmanla doğrudan karşı karşıya gelmemek için özelikle de İkinici Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinden elde edilen tecrübelerin bir sonucu olarak, vekâlet savaşlarını geleneksel (konvansiyonel) savaş yerine giderek daha fazla tercih etmektedirler.

Özellikle Soğuk Savaş dönemiyle ilişkilendirilen vekâlet savaşı yaklaşımı, ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki doğrudan çatışmanın yerini alabilecek bir savaş olarak kabul edilmiş ve süper glerin birbirleriyle doğrudan nükleer çatışmaya girmekten kaçınma ihtiyaının bir sonucu olarak görülmüştür (Yaacov, 1984, s. 263). Soğuk Savaş döneminde 1953-1961 yılları arasında ABD Başkanlığı yapan Dwight D. Eisenhower, vekâlet savaşlarını "dünyanın en ucuz sigortası" olarak nitelendirirken, "ucuz savaş" olarak algılanan yaklaşımın çekiciliği, sonraki süreçte de devletler için karşı konulmaz bir stratejik cazibe olduğunu kanıtlamıştır (Mumford, 2013b, s. 40). Küreselleşme ağının bilgi devrimine yol aması, gerek toplumların ikna edilebilmesi noktasında ve gerekse de maliyet, can kaybı ve siyasi yıkım nedeniyle geleneksel savaşların giderek zorlaşması yüzünden vekâlet savaşları daha çok tercih edilir hale gelmiştir. Ancak Soğuk Savaş döneminin aksine artık vekâlet savaşının karakterini şekillendiren sadece süper glerin istek ve tercihleri değildir. atışmaya girme şekli göz önüne alındığında, vekâlet savaşlarının daha düşük maliyetli ve genellikle de daha düşük riskli olarak algılanması, başta bölgesel gler olmak üzere birçok aktörün vekâlet savaşlarını tercih etmesine neden olmaktadır.

Genel olarak vekâlet savaşı yaklaşımına yüklenen anlam, bir aktörün kendi ordusunun doğrudan müdahalesine gerek kalmadan, küresel, bölgesel veya siyasi çıkarlarını azamileştirmek için yerel bir savaşı dikkate alabileceği veya kullanabileceğidir. Kontrollü bir yerel savaş, uygun bir ikame olduğunda, müdahale etmek isteyen aktör açısından daha düşük bir risk seviyesiyle stratejik ve politik çıkarlarını ilerletmesine yardımcı olabilmektedir (Yaacov, 1984, s. 263). Groh (2019, s. 27) vekâlet savaşı yaklaşımının, sınırları dışında bir devlet içi çatışmayı etkilemeye çalışan bir müdahaleci devleti (asil aktörü), müdahil devlet adına bu çatışmaya zaten katılan veya savaşmaya istekli yerli bir gücü (vekil aktörü) içerdiğini, müdahale eden devlet ile yerel aktör arasında bir asil-vekil ilişkisi kurulduğunu iddia etmektedir. Söz konusu ilişki ise çoğunlukla ideoloji, kimlik veya politik ya da ekonomik çıkarlar üzerine kurulmaktadır. Söz konusu unsurlar asil-vekil ilişkisinin kurulmasında özellikle de vekili motive edebilme açısından oldukça önemlidir (Mumford, 2013a, s. 32-33).

Bir asil aktörün kendi politik çıkarları doğrultusunda bir vekil kullanabilmesi için vekilini ikna etme (cezalandırma veya dllandirme) araçlarına sahip olması gerekir. Asil aktör genellikle askeri ve ekonomik olarak vekilden daha güçlüdür ve uluslararası sistemde daha yüksek bir statüye sahiptir (Yaacov, 1984, s. 266). Bu noktada Fox'a (2019, s. 49) göre iki aktör arasındaki ilişki hiyerarşiktir ve asil aktörün amacı vekilin amacı haline gelmektedir. Bazı

durumlarda asil ve vekilin ideolojileri, güdülere ve kaygıları farklı, hatta zıt da olabilmekte, ancak ortak bir düşmana karşı çıkmak için aynı tehdit algısını da paylaşabilmektedirler. Loveman (2002, s. 32) bu durumu çıkarların uyumluluğu olarak ifade etmektedir.

Vekâlet savaşının tek bir yönetime özgü yaklaşımı bulunmamakta, bunun yerine kendi nüansına sahip bileşenleri bulunmaktadır (Fox, 2019, s. 44). Literatürde, vekâlet savaşı yaklaşımının ana bileşenleri insan gücünün sağlanması, askeri eğitimin verilmesi, askeri teçhizat ve lojistik destek, finansal destek, askeri olmayan araçların sağlanması (yumuşak güç mekanizmaları) olarak tanımlanmıştır (Hughes, 2012, s. 12; Mumford, 2013a, s. 61).

Söz konusu bileşenler temelde asil aktörün vekil aktöre sağladığı desteğin kapsamını işaret etmektedir. Söz konusu desteğin kapsamından da anlaşılacağı üzere ana amaç vekil aktörün konvansiyonel bir ordu düzeyinde yeteneklere sahip olabilmesidir. Bu destek sayesinde vekil aktörler, manevra ve atış destek sistemlerine, el yapımı patlayıcılara ve mayınlara, keşif ve gözetleme sistemlerinin bileşenleri olan uzak mesafeli dürbünlere, gece görüş sistemlerine, termal kameralara ve hatta insansız hava araçlarına sahip olabilmektedirler (Gök, 2020, s. 115).

Çoğu zaman asil-vekil ilişkisinin kurulmasını ve kurulduktan sonra da vekâlet savaşı bileşenlerinin temin edilmesini sağlayanlar asil aktörün istihbarat örgütleridir. İstihbarat örgütleri, düşman olarak tanımladıkları bir başkasının topraklarında vekil aktörün varlığını sürdürmesini sağlamak için gerekli desteğin verilebilmesine hizmet etmektedirler (Alispahić, 2021, s. 516; Schachtner, 2018, s. 7). Bu noktada istihbarat örgütleri vekâlet savaşlarında önemli bir rol oynamakla birlikte, özellikle 21. yüzyılın düzensiz çatışmalarının karakterinde olmazsa olmaz bir aktör konumundadırlar.

Bu noktada “asil aktörler vekâlet savaşlarında neden istihbarat örgütlerini kullanma eğilimindedirler” sorusu gündeme gelmektedir. Vekâlet savaşlarında genellikle de çatışmalar başlamadan ya da çatışmaların henüz başında asil aktörler hem uluslararası hem de bölgesel alanda tepki çekmemek adına kurdukları asil-vekil ilişkisinin gizli kalmasını tercih etmektedirler. Bu nedenle de istihbarat örgütlerinin faaliyetlerinin olağan dışılığı ve asimetrisi, vekâlet savaşlarında asil aktörün daha rahat gizlenmesini sağlamaktadır.

Modern çağda, düzenli ve resmi orduların yerini giderek paramiliter oluşumlar almakta, devletlerin saldırı ve savunma unsuru olarak, paramiliter kuvvetler konvansiyonel kuvvetler karşısında daha fazla önem kazanmaktadır. Bu durumun maddi unsurlar gibi birçok sebebi olmasına karşın, temel sebebi istihbarat örgütlerinin gizliliği yani “makul inkâr edilebilirliği” sağlayabilme çabasıdır.

Paramiliter oluşumlar, bağımsız faaliyet gösteren, herhangi bir yaptırıma tabi olmayan, savaş suçları ve soykırım işlemekte özgür olan aktörler gibi görünmekte ve algılanmaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak da istihbarat örgütleri tarafından asil aktörün faaliyetlerini gizlemek ve inkâr etmek için elverişli birer araç olarak kabul edilmektedirler (Alispahić, 2021, s. 509).

Vekil aktörler istihbarat örgütlerinden destek alabilirler, ancak bu yardımın kapsamı değişiklik göstermektedir. Bu destek biçimlerinden bazıları, vekil aktörün mücadele ettiği aktöre karşı ayakta kalmasına veya halk desteğinin azalmasına karşı direnmesine olanak tanır. Desteğin etkisinin çatışmanın karakterine, ihtiyaçlarına ve karşı karşıya olduğu koşullara göre ölçülmesi gerekse de vekil aktörler için genellikle hangi yardım biçimlerinin en önemli olduğu

hakkında daha geniş genellemeler yapılabilmektedir (Byman, Chalk, Hoffman, Rosenau ve Brannan, 2001, s. 83).

İstihbarat örgütlerinin vekil aktörlere sağladığı en önemli destek insan gücü ve askeri eğitimidir. Vekâlet savaşlarında insan gücünün sağlanmasının genellikle sonuç için esas olduğu düşünüldüğünden, diğer savaş biçimleri ile bu konuda benzerlik göstermektedir. Vekâlet savaşları, bir iç savaş gibi diğer savaş kategorileri içinde meydana geldiğinden, asil aktörler genellikle vekil aktörün “askeri danışmanlar” aracılığıyla sayıca fazla insanı bünyesine katabilmesini sağlayabilmek eğilimindedirler (Mumford, 2013a, s. 61-62).

Söz konusu insan gücü savaş alanında etkili olabilmek için eğitilmiş olmak zorundadır ve çoğu zaman bu yeteneğe sahip olamadıklarından dolayı bu eğitim görevini asil aktörün istihbarat örgütü üstlenmektedir. İstihbarat örgütleri vekil aktöre, espionaj, kontrespionaj, suikast, adam kaçırma, sabotaj, tedhiş, propaganda ve gayrinizami harp faaliyetleri üzerine eğitim vermektedirler. Ayrıca dronlar, roketatarlar, tanksavar füzeleri, güdümlü füzeler gibi modern, sofistike ve pahalı silahların kullanımı daha özel teknikler içerdiğinden, bu konuda da eğitim genellikle gereklidir.

Bu noktada bir diğer önemli destek de özellikle silahları içeren askeri teçhizat ve lojistik desteğin sağlanmasıdır. Asil aktörlerin seçtikleri vekillere silah, mühimmat ve diğer askeri teçhizatları tedarik etmesi, vekillerin kendileri için savaşmasını sağlamalarının başlıca yoludur. Bu noktada silahların tedariki, vekâlet savaşının en güçlü sembolü ve çatışma angajmanıdır. Silahlar vekil oluşumların ayrılmaz bir parçasıdır, yani bir zorlama, güç ve şiddet aracıdır. Adam kaçırma, cinayet, devlet kurumlarına saldırılar, polise, orduya ve diğer kuruluşlara saldırılar, belirli bölgelerin veya tesislerin işgali gibi çeşitli faaliyetlerin yürütülmesi için gereklidir. Bir diğer destek de finansal bileşendir. Mevcut bir çatışmada savaşan bir vekil aktöre para gönderme nedenleri açıkça insani veya kalkınma nedenleriyle ilgili değilse ve bir savaş amacını ilerletmek için daha geniş stratejik nedenlerle algılanıyorsa, bu bir tür vekâlet savaş bileşeni olarak görülmektedir (Mumford, 2013a, s. 63-65).

Vekil aktörler genellikle kara para fonlardan ve taraftarlarının bağışlarından finanse edilseler de silah ve teçhizatın yanı sıra finansal kaynakların tedarikinde de en önemli destek, onları doğrudan kontrol eden istihbarat örgütlerinden gelmektedir (Alispahić, 2021, s. 512). Paranın vekil aktörler üzerinde güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Sağlanan mali kaynak, silah ve mühimmat satın alınması, bazı durumlarda elemanlarına maaş ve yerel yetkililere rüşvet verilmesi, operatörlere ödeme yapılması, propaganda amaçlı kitle iletişim araçlarının kullanılması, popüler bir temel oluşturan sosyal ağın sağlanması ve diğer sayısız amacın yerine getirilmesi için de kullanılmaktadır (Byman vd., 2001, s. 85).

Vekâlet savaş bileşenlerinden son destek unsuru da yumuşak güç olarak değerlendirilen siyasi destek ve propagandadır. Asil aktörler, genellikle vekil aktör için önemli siyasi destek sağlamaktadırlar. Vekil aktör, asilin diplomatik kanallarını kullanabilmekte ve uluslararası forumlarda tanınabilmek için kamu diplomasisi faaliyetlerine müdahil olabilmektedir. Ayrıca asilin desteğinin kapsamı, vekilin medya aracılığıyla meşru hareket olarak görülmesini sağlamaktan, yardım kuruluşlarını doğrudan vekile yardım sağlamaya teşvik etmeye kadar her türlü desteği içermektedir (Byman vd., 2001, s. 89).

Sonuç olarak istihbarat örgütleri vekâlet savaşlarının her safhasında önemli bir konuma sahip olmakla birlikte, vekil aktörlere her türlü desteğin sağlanmasını koordine etmektedirler.

İstihbarat örgütlerinin vekâlet savaşlarındaki bu konumunun anlaşılabilmesi adına, bir sonraki bölümde, örnek vaka olarak seçilen İran istihbarat topluluğunun genel yapısı ve bu yapı içerisinde Kudüs Gücü’nün rolü açıklanacaktır.

3. İran İstihbarat Topluluğu ve Kudüs Gücü

1979 yılındaki İran İslam Devrimi’nden önce İran’ın birincil istihbarat örgütü, Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Teşkilatı (SAVAK/ Sazman-e Ettela’at va Amniyat-e Keshvar) olmakla birlikte söz konusu örgüt, İran’ın devrim öncesi yönetimi olan Şah Muhammed Rıza Pehlevi idaresinde ABD ve İngiltere’nin yardımıyla kurulmuş ve Soğuk Savaş’ta da Sovyetler Birliği’ne karşı Batı ile ittifakının önemli örgütlerinden biri olmuştur. Batı ile ittifak söz konusu örgütün idaresinde askeri bürokrasinin etkin hale gelmesine sebep olmuştur. Ancak devrimden kısa bir süre sonra Şah ile ilişkilendirilen örgüt, yerini SAVAMA (Sazman Ettela’at va Amniat Melli İran) olarak bilinen bir örgütün yanı sıra çeşitli yetkilere sahip bir dizi küçük istihbarat teşkilatlarına bırakmıştır. SAVAMA bilgi toplamaktan çok, devrimin yurtiçinde ve yurtdışında karşıtlarını bulup ortadan kaldırmakla ilgilenmiş, devrimden birkaç yıl sonra da istihbarat teşkilatları İstihbarat ve Güvenlik Bakanlığı (MOIS) altında birleştirilmiştir (Banerjea, 2015, s. 93). Ancak MOIS İran istihbarat topluluğunda tek yetkili aktör konumunda olmamakla birlikte, söz konusu yetkiyi İran Devrim Muhafızları Ordusu ile bölüşmektedir.

Devrim Muhafızları, siyasi, ekonomik, askeri, güvenlik ve istihbarat gibi birçok farklı alana erişimi olan çok yönlü bir organizasyona sahiptir. Ostovar (2016, s. 5), Devrim Muhafızları’nı bir güvenlik servisi, bir istihbarat örgütü, sosyal ve kültürel bir güç ve karmaşık bir endüstriyel ve ekonomik holding olarak tanımlamaktadır. Ancak Devrim Muhafızları her şeyden önce askeri bir kuruluştur. Bu noktada belirtilmesi gereken İran’ın iki ayrı ordusunun bulunduğu. Bunlardan ilki düzenli ordu olan İran İslam Cumhuriyeti Ordusu Artesh ve diğeri de Pasdaran olarak bilinen Devrim Muhafızları’dır. Artesh ve Devrim Muhafızları doğrudan dini lidere bağlı olan Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde (Mevlütöğlü, 2019, s. 76-77). Devrim Muhafızları’nı düzenli ordudan ayıran şey varlık nedenidir. Düzenli ordunun birincil sorumluluğu İran’ın toprak bütünlüğünü korumak iken, Devrim Muhafızları hem İran’ı savunmakla hem de İran’ın teokratik sistemini çok daha katı bir şekilde korumakla görevlendirilmiştir. Bu geniş misyonu sürdürmek, Devrim Muhafızları’nın askeri alanın ötesine geçmesine ve siyasi, ekonomik, stratejik ve sosyal alanlarda etkili olmasına izin vermiştir (Ostovar, 2016, s. 5).

İran’da Artesh’e alternatif bir ikinci ordu kurulmasının temel sebebi İran’ın dini lideri Ayetullah Humeyni’nin, silahlı kuvvetlerde gördüğü “karşı devrimci”³ potansiyelin yarattığı tehdit algısı kaynaklı olmuştur (Bahgat, 2011). Bu sebeple de MOIS’in büyümesiyle ve Artesh’in yarattığı güvensizlikle eş zamanlı olarak, Devrim Muhafızları’nın otoritesi sürekli olarak artırılmıştır (Wege, 2019, s. 274).

³ Artesh, 1920’lerde güçlü ve modern bir ordu yaratma çabasıyla kurulmuş ve İran’ı bölgesel bir güç haline getirmek temel misyonu olmuştur. Bu amaç doğrultusunda 1979 yılına kadar başta ABD olmak üzere Batılı güçlerin ordularıyla yakın iş birliği içinde olmuştur. Ancak 1979 İran Devrimi stratejik dinamikleri temelden değiştirmiş, ordunun geçmişteki ilişkileri nedeniyle de Artesh’in İslam Cumhuriyeti’ne bağlılığından şüphelenen yeni liderler, düzenli ordudan daha donanımlı ve daha çok finanse edilen Devrim Muhafızları’nı kurmuşlardır (Bahgat, 2011).

Devrim Muhafızları artan otoritesi sayesinde içeride devrimi güvence altına alma ve sağlamlaştırma ve yurtdışında ideolojik ve stratejik hedeflere ulaşma görevlerini aktif olarak üstlenmiştir. Devrim Muhafızları'nın kökleri, devrimi aktif olarak destekleyen ve Humeyni'ye tartışmasız sadakati olan milislere dayanmaktadır. Zamanla, Devrim Muhafızları donanması, kara kuvvetleri, hava kuvvetleri, kararghları, hiyerarşik yapısı ve farklı seviyelerde askeri eğitim merkezleri olan bir tür düzenli askeri varlığa dnmştr.⁴ Bugün Devrim Muhafızları, lke içinde ekonomik ve siyasi bir güçtür ve aynı zamanda “askeri güç kullanımı” açısından sınır dışı istihbarat faaliyetleri için İran'ın birincil mekanizmasıdır (Demirel, 2016, s. 1).

Devrim Muhafızları'nın istihbarat faaliyetleri hem iç hem de dış operasyonları içermektedir. Yurtiçi operasyonlar, i güvenlik konularına ve muhalefetin ortadan kaldırılmasına odaklanmıştır. Bunlar ncelikle Basij paramiliter kuvveti⁵ ve Devrim Muhafızları İstihbarat Teşkilatı'nın siber istihbarat bölümleri tarafından yürütülmektedir. Dış operasyonlar ise 1990 yılında Devrim Muhafızları'nın bünyesinde gizli operasyonlardan ve gayrinizami harekât faaliyetlerinden sorumlu olarak kurulan Kudüs Gc⁶ tarafından yürütülmektedir (Banerjea, 2015, s. 100). 5000 personele sahip olduğu tahmin edilen örgütün temel görevi İran'ın çıkarları için vekil olarak hizmet eden aktörleri desteklemek ve koordine etmek olmuştur (Defense Intelligence Agency, 2019, s. 57; Modell ve Asher, 2013, s. 5).

İran'ın vekil aktörleri desteklemede başarılı olduğu düşünüldüğünde, Devrim Muhafızları'nın vekâlet politikasının İran'da askeri elitlerin etkisini artırdığını söylemek yanlış olmayacaktır (Karataş, 2021, s. 38). Devrim Muhafızları'nın, özellikle Kudüs Gücü vasıtasıyla bir “kuvvet aktarımı” (power projection) ğesi olması, İran'ın güvenlik stratejisinde çok daha belirleyici ve etkin bir konuma gelmesini sağlamıştır. Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen'de Kudüs Gücü koordinatörlüğünde Devrim Muhafızları son derece etkin bir güce sahip olmakta ve İran'ın söz konusu ülkelerdeki nüfuz alanını genişletme faaliyetlerinde asli unsur görevini görmektedir (Mevlütoğlu, 2019, s. 77).

Belirtildiği gibi Kudüs Gücü'nün birincil işlevi, İran dışındaki müttefik silahlı grupları (vekil aktörleri) geliştirmek ve onlara yardım etmektir (Golkar ve Aarabi, 2021, s. 48). 1989 yılında İran'ın Dini Lideri Ali Hamaney, Kudüs Gücü'nün misyonunu şu sözlerle tanımlamıştır: “İmam (Humeyni), tüm dünyada İslam devriminin ideolojisine bağlı olanlar için halk hücrelerinin oluşumunu arzuladı. Devrim Muhafızları'nın bu konuda şüphesiz bir misyonu olacaktır. Askeri seferler dzenlemeyeceğiz ve başkalarının içişlerine karışmayacağız. Ama diyoruz ki, İslam devriminin gerçekleştiği ilk ülkedeki deneyimli, devrimci ve disiplinli askeri gücün, dünya çapında silahlı halk hücrelerini desteklemesi sorumluluğumuzdur” (BBC, 2020).

⁴ Devrim Muhafızları ve Artesh'in birbirlerine paralel şekilde kara, deniz ve hava kuvvetleri vardır. Artesh'in ortalama 350.000 askeri varken, Devrim Muhafızları'nın yaklaşık 125.000 askeri bulunmaktadır. Bu kuvvetler savaş zamanlarında birlikte çalışmak üzere tasarlanmış, ancak çoğunlukla barış zamanında ayrı olarak belirlenmiş alanlarda faaliyet göstermektedirler (Ostovar, 2016, s. 5).

⁵ Basij, milyonlarca üyeyi kapsayan geniş çaplı bir örgüttür. İranlı yetkililer, Basij'in 15 milyondan fazla yesi olduğunu iddia etmektedir. Basij, niversiteler, okullar, fabrikalar, devlet daireleri ve camiler aracılığıyla İran rejimine, lidere ve İran'ın teokratik sistemine adanmış bir toplum yaratmanın bir aracı olarak görülmektedir. Aynı zamanda ahlak polisliği ve karşı protesto operasyonları gibi faaliyetlerde yer alan bir güvenlik gücü görevi de görmektedir. Örgütün daha ileri seviyeleri, Devrim Muhafızları'nın bir parçası olarak silahlı operasyonlarda yer almaktadır (Ostovar, 2016, s. 5-6).

⁶ “şii vekil hareketliliğini ülke dışında ortaya çıkarmada ana aktörlerden biri olan Devrim Muhafızları, yasal dayanaklarını İran Anayasası'nın 150. maddesinden almakta ve bu madde sayesinde “devrimi ve kazanımlarını koruma” vazifesini yerine getirme maksatlı Kudüs Gücü üzerinden aktif rol oynama imkanına sahiptir” (Sönmez, 2020, s. 81).

Bu açıklamadan sonra Kudüs Gücü söz konusu stratejinin izlenmesinde ana unsur olmuş ve Ortadoğu’daki çeşitli vekil aktörlerin eğitilmesine, askeri teçhizatla donatılmasına ve finanse edilmesine yardımcı olmuştur. Lübnan’da Hizbullah, Gazze’de Hamas, Suriye’de Ulusal Savunma Kuvvetleri, Irak’ta Bedir Tugayı ve Yemen’de Husiler gibi gruplarla yakın ortaklıklar kurmuştur (Department of Defense, 2010, s. 7-8; Ostovar, 2016, s. 6).

Kudüs Gücü personeli vekil aktörlerle ilişki kurabilmek adına dış ülke temsilciliklerinde sivil memur, yardım kuruluşları gönüllüsü ve dini ya da kültürel merkezlerin çalışanları olarak kendilerini gizlemekte, bu maskeleye yöntemiyle hedefledikleri toplum ve aktörlerle doğrudan ilişki kurabilmekte, özetle asil-vekil ilişkisinin kurulabilmesini sağlamaktadırlar (Yegin, 2016, s. 15). Ayrıca söz konusu personel, hedef aldıkları toplumda terör saldırıları dâhil olmak üzere, suikast, sabotaj ve kaçırma gibi faaliyetlerde de bulunmaktadır.

Son 20 yılda, Kudüs Gücü denizaşırı operasyonlarda giderek artan bir şekilde daha profesyonel ve uzman hale gelmiştir (Ward, 2009, s. 303). Kudüs Gücü’nün bu dönem içerisinde bölgedeki faaliyetlerini ve nüfuz alanını bir hayli genişletmesini sağlayan Kasım Süleymani’dir. Kudüs Gücü’nün ilk komutanı Ahmed Vahidi olmasına rağmen, en uzun süre hizmet veren komutanı 1998’de örgütün başına geçen Kasım Süleymani’dir. Süleymani, 3 Ocak 2020’de Irak’ta ABD güçleri tarafından öldürülmesine kadar Kudüs Gücü’nü komuta etmiştir (Khoshnood, 2020, s. 8). Süleymani, İran’ın özellikle Suriye ve Irak’taki bölgesel stratejisinin arkasındaki beyni olarak kabul edilmektedir (Azizi, 2021, s. 1).

Süleymani komutasındaki Kudüs Gücü’nün temel prensibi “gizlilik ve inkâr” üzerine olmuştur. Hatta 2011’de Suriye iç savaşının patlak vermesinden önce böyle bir istihbarat birimin varlığı bilinse de hiçbir zaman resmi olarak kabul edilmemiştir (Keshavarz, 2015). Kudüs Gücü’nün sahip olduğu yetenekler İran’a bir dereceye kadar makul bir inkâr edilebilirlik ve düşmanlarının İran’a saldırma isteklerine karşı bir caydırıcılık sağlamaktadır (Defense Intelligence Agency, 2019, s. 57).

Kudüs Gücü aynı zamanda İran’ın Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen’deki nüfuzunun genişlemesine de yardımcı olmaktadır. Ancak bu etki biçimi, İran’a bazı önemli bölgesel meselelerde avantaj sağlasa da faaliyetleri açığa çıktığında İran’ın egemen devletlerin işlerine karışmakla suçlanmasına ve bölgesel istikrarsızlığın başlıca kaynağı olmakla itham edilmesine sebebiyet vermiş, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde yaptırıma uğramasına neden olmuştur (Ostovar, 2016, s. 6). Hatta bu sebeple Devrim Muhafızları ve Kudüs Gücü ABD Dışişleri Bakanlığı’nın 8 Nisan 2019 tarihinde aldığı karar gereği yabancı terör örgütleri listesine alınmıştır (Caner, 2019). Dönemin ABD Başkanı Donald Trump, Devrim Muhafızları’nı ve Kudüs Gücü’nü terör örgütü olarak tanımlayarak, Kudüs Gücü’nü ve Süleymani’yi bölgedeki ABD askerlerinin ölümlerinden sorumlu olmakla suçlamıştır (BBC, 2020).

Bir sonraki bölümde, yukarıda hakkında kısa bir bilgilendirme yapılan Kudüs Gücü’nün söz konusu faaliyetleri detaylı olarak incelenecektir.

4. Kudüs Gücü’nün Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen’de Yürüttüğü Faaliyetler

İslam Devrimi’nden bu yana İran’ın politik hedeflerinin önceliği rejiminin bekasını sağlayabilmek ve rejimini ihraç ederek Ortadoğu’da bölgesel güç olabilmektir. Sahip olduğu

güç kapasitesiyle İran, bölgesel büyük güç olarak tanımlanabilirken hala bölgesel düzeni tek başına şekillendirmek için gereken güce sahip değildir (Mavruk Cavlak, 2021, s. 101).

Bu sebeple de İran temel strateji olarak, kendisine herhangi bir saldırı girişimini düşmanları için çok maliyetli hale getirecek bir yaklaşımı benimsemiştir. Bir çatışma durumunda kendini savunmak için bölgesel devlet ve devlet dışı aktörlerden oluşan bir ağı içeren, sert ve yumuşak güce dayanan asimetrik bir savaş stratejisini uygulamaya başlamıştır (Saikal ve Vestenskov, 2020, s. 18). Kısaca, rejiminin bekasını sağlamak için İran'ın güvenlik stratejisi öncelikle bir saldırıyı caydırmaya dayanmakta, bu amaçla paralel şekilde rejimini ihraç edebilmek için de vekâlet savaşı yaklaşımını benimseyerek başta ABD, İsrail ve Suudi Arabistan'a karşı çıkan hükümetlere ve aktörlere destek vermeyi tercih etmektedir (Alfoneh, 2018).

İran'ın güvenlik stratejisi, çatışmayı uzatarak ve yıpratmadan kaynaklanan kayıpları en üst düzeye çıkararak geleneksel toprak temelli işgale karşı koymayı amaçlayan bir doktrin veya bir dizi ilke olan "Mozaik Savunma" yaklaşımında kodlanmıştır. Bu yaklaşıma göre, askerî komuta merkezi değildir ve bu strateji kapsamında simetrik yani konvansiyonel savaştan kaçınılmakta ve "düşman" kuvvetleri çoklu ve sürekli direniş "katmanları" ile savaşmaya sevk edilmektedir (Saikal ve Vestenskov, 2020, s. 22). İran'ın bu yaklaşımı benimsemesinin temel sebebi, ABD'nin askeri gücüne kıyasla İran'ın sınırlı konvansiyonel askeri kapasitesi olması ve İsrail ya da Suudi Arabistan gibi bazı bölgesel hasımlarının saldırı kabiliyeti göz önüne alındığında, vekâlet savaşı aracılığıyla düşmanlarının askeri eylemlerine karşı koyabileceğinin düşünülmesidir (Golkar ve Aarabi, 2021, s. 11; Saikal ve Vestenskov, 2020, s. 21-22). Bu sebeple de İran, vekil aktörlerinden yararlanabilmek adına büyük yatırımlar yapmıştır (Ward, 2009, s. 303).

İran'ın politik çıkarları doğrultusunda söz konusu stratejiyi uygulayan organizasyonu Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü'dür. Kudüs Gücü aracılığıyla müttefiklerine ve vekil aktörleri ile onlara bağlı gruplara çeşitli düzeylerde destek sağlamaktadır. İran, Kudüs Gücü aracılığıyla vekil aktörlerini politik hedeflerini ilerletmek için kullanırken, İran'ın başka devletlerde meydana gelen çatışmalara katıldığını kısmen gizlemektedir. Vekil aktörlerin birçoğu özellikle Şiiliğe ve Velayet-i Fakih'e bağlılık gibi İran ile benzer dini ve ideolojik değerleri paylaşmakta, bununla birlikte İran ile ortak düşmanlara, tehditlere ve karşılıklı yarar sağlayan hedeflere dayalı bir asil-vekil ilişkisi kurmaktadır (Alfoneh, 2018; Defense Intelligence Agency, 2019, s. 33; Pompeo, 2018, s. 9). Bu noktada Kudüs Gücü'nün vekil aktörlere insan gücü sağlamada ve bu insan gücünü yönlendirmede dini ve ideolojik değerleri kullandığını ve bunda başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Devrim sonrası İran'ın dini ve siyasi bakımdan "ulus ötesi bir şekilde" Şii nüfusunun fiili lideri olarak kendini konumlandırması ve özellikle Soğuk Savaş sonrası milliyetçiliğin zayıflamasıyla birlikte Şii dini kimliğinin Ortadoğu'da siyasi bir güç olarak ivme kazanması, İran'ın vekil aktörler üzerinde etkili olabilmesini sağlamıştır (Hollingshead, 2018, s. 23). Jones'in (2019) Kudüs Gücünün yönlendirmeleri neticesinde Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen'de çatışan, İran ile aynı dini, ideolojik ve tehdit algısına sahip vekil aktörlerin sayısında artış olduğunu ifade etmesi, söz konusu düşünceyi açıklar niteliktedir.

Bu noktada Kudüs Gücü'nün söz konusu ülkelerdeki faaliyetleri ve kurduğu asil-vekil ilişkileri aşağıda dört alt başlık içerisinde incelenecektir.

4.1. Kudüs Gücü’nün Lübnan’daki Faaliyetleri

Lübnan’da etkili bir aktör olan Hizbullah ile İran dini liderliği arasındaki ilişki öncelikle paylaşılan ortak din ve siyasi ideolojiye dayanmaktadır (Sozer, 2016, s. 648). Hizbullah, kuruluşu ve faaliyetlerinde Humeyni’nin ortaya koyduğu Velayet-i Fakih yaklaşımına bağlı olduklarını ve savaş gibi önemli kararlar başta olmak üzere tüm siyasi konularda Velayet-i Fakih’in iradesine tabii olduklarını açıkça ifade etmiştir (Caner, 2020). İran bu ortak değerler üzerine kurulu olan asil-vekil ilişkisi üzerinden Lübnan’a rejimini ihraç etme hedefini gerçekleştirme arayışı içerisindedir (Sozer, 2016, s. 648).

İran, 1979 yılından beri Lübnan’da etkinliğini artırma arayışı içerisinde olmuş, özellikle ülkenin Şii nüfusuyla bağlarını genişletmek istemiştir. Bu amaçla da Devrim Muhafızları 1982 yılında Lübnan Hizbullahı’nın kurulmasında araçsal bir rol oynamış ve örgütün gelişimi için etkili bir aktör olmuştur (Department of Defense, 2010, s. 3). Bu noktada Devrim Muhafızları ile Hizbullah’ın bugüne kadar devam eden tarihi bir ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür.

İran Lübnan siyasetinde etkin olabilme hedefinin yanında Hizbullah ile ortak tehdit algısına dayalı bir asil-vekil ilişkisine de sahiptir. Bu açıdan İran’ın Hizbullah’ı vekil olarak kullanarak özellikle İsrail ve ABD tehdidini bertaraf etmeyi ve algıladığı söz konusu tehditlere karşı caydırıcı bir güç oluşturmayı hedeflediği de söylenebilir. Levitt (2021, s. 9), İran ile Hizbullah’ın ortak hedeflerinin “İsrail’in Lübnan topraklarını işgaline direnmek ve İsrail’in varlığına karşı çıkmak ve nihayetinde ortadan kaldırmaya çalışmak; dünya çapında Şii topluluklarının siyasi konumunu güçlendirmek ve iktidara gelebilmeleri için uygun ortam oluşturabilmek” olduğunu savunmuştur. Bütün bu ortak hedefler kapsamında Hizbullah, Kudüs Gücü’nün koordinesinde İran’ın vekili olarak faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Kudüs Gücü Hizbullah’a çeşitli silah sistemleri tedarik etmekte, finansal destek sağlamakta ve en önemlisi de istihbarat toplama ve gayrinizami harekât konusunda eğitim vermektedir (Byman vd., 2001, s. 92-93).

Pompeo’nun (2018, s. 10) ifadesine göre İran’ın Hizbullah’a yıllık mali desteği 700 milyon dolar civarındadır. Bu destek örgütün yıllık bütçesinin büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ayrıca Hizbullah’ın askeri alandaki önemli ilerlemeleri, başta hassas güdümlü füze stoğu ve bunları kullanabilme yeteneği gösterebilmeleri Kudüs Gücü sayesinde olmuştur. Hem 2006 yılındaki İsrail-Hizbullah çatışmasında hem de daha sonraki süreçte Kudüs Gücü, Hizbullah’a binlerce hassas roket, füze ve diğer silah sistemlerini sağlamıştır (Department of Defense, 2010, s. 8). Söz konusu silah sistemleri (240 mm İran yapımı Fajr 3 ve Fajr 5, 610 mm Zelzal 1, 2 ve 3, Shahab-1 ve Shahab-2 kısa menzilli balistik füzeler, Fateh-110/M-600 güdümlü füzeler) sayesinde Hizbullah konvansiyonel ordu benzeri askeri yetenekler gösterebilmektedir (Cordesman, Sullivan ve Sullivan, 2007, s. 104-105; Jones, 2018). Pompeo’ya (2018, s. 10) göre Hizbullah’ın şu anda stoğunda 100.000’den fazla roket veya füze bulunmaktadır.

Kudüs Gücü’nün sağladığı bu destekler sayesinde Hizbullah, 2006 yılındaki İsrail-Lübnan çatışmasında kendisinden konvansiyonel yetenekler bağlamında güçlü olan İsrail’e karşı başarılı bir askeri performans gösterebilmiştir (Malis, 2012, s. 148-149).

Sonuç olarak Lübnan ile coğrafi bir bağlantısı olmamasına rağmen İran’ın en önemli vekil aktörü Hizbullah olmuş, Kudüs Gücü’nün Hizbullah ile angajmanı bir laboratuvar işlevi görmüş ve daha sonraki süreçte 2003 sonrası işgal edilen Irak’ta ve Arap Baharı ile Suriye ve

Yemen’de başlayan çatışmalarda vekil olarak yönlendirilen aktörlerin kullanımı için önemli tecrübeler sağlamıştır (Demirel, 2016, s. 1).

4.2. Kudüs Gücü’nün Irak’taki Faaliyetleri

İran’ın Irak’taki temel hedefleri ABD’nin Ortadoğu’daki güç planlama kapasitesini sınırlamak, Irak hükümetinin İran’a bir tehdit oluşturmamasını garanti altına almak ve nüfuzunu daha fazla bölgeye yansıtmak için güvenilir bir platform oluşturmak olarak özetlenebilir (Felter ve Fishmans, 2018, s. 6). Ayrıca Irak, İran’ın bölgesel stratejisinde büyük bir jeopolitik öneme de sahiptir. İran’ın batı komşusu ve Suriye’nin doğu komşusu olan Irak, İran’ın Suriye ve Lübnan’daki müttefikleri ve vekilleriyle kara bağlantısı kurmasına olanak vermektedir. Özellikle 2011 yılında Suriye’de çatışmaların başlamasından bu yana, söz konusu kara bağlantısı, İran’ın vekil aktörlerinin bölgede İran liderliğindeki eksene yönelik algılanan tehditlere karşı üç ülke arasında kolayca hareket etmesini kolaylaştırmaktadır (Azizi, 2021, s. 3).

İran’ın Irak’taki siyaset üzerindeki etkisi, Saddam Hüseyin’i devirmek için 2003 yılında Amerika’nın öncülük ettiği müdahaleden çok daha önceye dayanmaktadır. Baas Partisi’nin 1968 yılındaki darbesinden, 2003 yılında ABD öncülüğündeki Irak işgaline kadar, İran ve Irak yönetimi arasındaki ilişkiler hiçbir zaman iyi olmamıştır. Milliyetçi veya Pan-Arap güçlerin hâkim olduğu bir Irak devleti, İran için her zaman potansiyel bir tehdit kaynağı olarak görülmüştür. Bu nedenle İran, bu tür güçlerin Irak yönetiminde güç kaybetmesini sağlamaya çalışmış, Sünni, milliyetçi veya Pan-Arap gruplara bir alternatif yaratabilmek adına kendi ideolojisi doğrultusunda Şii grupları desteklemeyi tercih etmiştir (Azizi, 2021, s. 1-2).

Bu strateji doğrultusunda İran-Irak Savaşı (1980-1988) sırasında, Saddam rejimine karşı savaşan bir Şii grup olan Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi (SCIRI) ile İran arasında belirgin bağlantılar kurulmuş, SCIRI ve onun silahlı kanadı olan Bedir Tugayı ile, Mart 2003’te ABD müdahalesinin başlatılmasından sonra da Kudüs Gücü vasıtasıyla asil-vekil ilişkisi devam etmiştir. Bu doğrultuda Kudüs Gücü birimleri Irak içerisine yerleştirilmiş ve özellikle el yapımı patlayıcıların tasarlanması ve kullanılması noktasında Bedir Tugayı’na destek sağlamıştır (Mumford, 2013a, s. 52-53). Bedir Tugayı, Kudüs Gücü’nün Irak’ta vekil olarak kullandığı tek aktör değildir. Kudüs Gücü, İran dini liderliğine sadık olan ve bağlılığını ilan eden Kata’ib Hizbullah, Asa’ib Ahl al-Haq, Kataeb Sayed al-Shuhada ve Harekat Hizbullah al-Nujaba başta olmak üzere Iraklı Şii gruplarının oluşturulmasını ve eğitilmesini kolaylaştırmada çok önemli bir rol oynamış, bu grupların oluşumunu ve eğitimini kolaylaştırmak için de özellikle Hizbullah’ı kullanmıştır (Fulton, Holliday ve Wyer, 2013, s. 23; Fulton, 2013; Jones, 2019). Kudüs Gücü ve Hizbullah söz konusu vekil aktörlere, gayrinizami harekât operasyonlarının yürütülmesi, el yapımı patlayıcıların tasarlanması ve kullanımı ile bu silahlara karşı koymak için tasarlanmış karşı önlemler konusunda eğitim vermişlerdir (Department of Defense, 2010, s. 3).

Ayrıca farklı vekil aktörleri tek ve kapsamlı bir oluşum altında birleştirme yeteneğini Kudüs Gücü vasıtasıyla gerçekeştiren İran, resmi bir güvenlik aygıtı olarak görülen ve yaklaşık 140 bin civarı savaşçıya sahip, Şii paramiliter gruplar için bir çatı yapı olarak faaliyet gösteren Haşdi Şabi adlı grubun oluşturulmasını sağlamıştır (Sözmez, 2020, s. 80).

Kudüs Gücü’nün Haşdi Şabi dâhil söz konusu aktörlere sağladığı en önemli destek Zelzal, Fateh-110 ve Zolfaqar füzelerinin temin edilmesi olmuştur. Bu füzelerin menzili yaklaşık 200 km ile 700 km arasında olup, silahlar güney veya batı Irak’ta konuşlandırıldığı

takdirde, İran Suudi Arabistan’ın başkenti Riyad veya İsrail’in Tel Aviv kentini kolaylıkla vurabilme yeteneğine sahip olabilmektedir (Irish ve Rasheed, 2018).

Sonuç olarak Kudüs Gücü, Irak’ta politik güce sahip olan aktörler başta olmak üzere birçok aktöre desteğini devam ettirerek, çok yönlü bir vekâlet savaşı yürütmeye devam etmektedir (Department of Defense, 2010, s. 2).

4.3. Kudüs Gücü’nün Suriye’deki Faaliyetleri

Lübnan ve Irak dışında asıl vekâlet savaşının yaşandığı ülke Suriye’dir. Suriye, İran’ın Ortadoğu’daki politik hedefleri açısından hayati önem taşımakta ve 1979 yılından bu yana uzun süredir İran’ın en yakın müttefiki konumundadır. İran’ın Suriye ile müttefikliğinin temel görevi İsrail ve Suudi Arabistan dolayısıyla da ABD tehdidini dengelemek ve algılanan bu tehdide karşı caydırıcı bir güç oluşturabilmek olduğu söylenebilir. Ayrıca Suriye, başta Hizbullah ve Hamas olmak üzere İran’ın vekil aktörlerine coğrafi erişim imkânı sağlamaktadır. Bu sayede Kudüs Gücü, Suriye toprakları üzerinden vekil aktörlere her türlü desteği sağlayabilmektedir (Fulton vd., 2013, s. 9).

Ayrıca İran, Türkiye ve Basra Körfezi ülkeleriyle olan rekabetinde bir Arap müttefiki olarak Suriye’ye yatırım yapmıştır. Bu nedenle İran, Suriye’de iki yönlü bir strateji uygulamakta ve hem Esad rejimini mümkün olduğunca uzun süre korumaya hem de Esad sonrası Suriye’de etki edebileceği bir ortam yaratmaya çalışmaktadır (Fulton, 2013). Bu nedenle Suriye’de Esad rejiminin düşme olasılığı ve yerine ABD, İsrail ya da Suudi Arabistan destekli bir rejimin gelme olasılığı, İran için öncelikli bir tehdit kaynağı olmuştur (Hinnebusch, 2003, s. 278). Söz konusu durum neticesinde İran, Kudüs Gücü vasıtasıyla Suriye’deki vekil aktörlerini destekleyerek, Esad rejimini mümkün olduğunca uzun süre iktidarda tutmayı amaçlamaktadır. İran’ın bu amaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği faaliyetler, Lübnan ve Irak’ta uzun süredir devam eden çabalarıyla da uyumludur (Fulton vd., 2013, s. 9).

Suriye’de çatışmaların karakteri iç savaşa evrildiğinden vekâlet savaşı ortamı İran için daha elverişli hale gelmiş ve vekil aktörlerin kullanımı İran’ın Suriye ve bölgede devam eden nüfuz elde etme çabasının çerçevesini oluşturmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda Kudüs Gücü, Suriye’deki İran ve Esad rejimi yanlısı aktörleri eğitmek için Irak’ta olduğu gibi Hizbullah ile koordinasyon içerisinde olmuş ve lojistik destek, eğitim ve danışmanlık hizmetleri ile muharebe eylemleri için Hizbullah’ı kullanmıştır (Fulton vd., 2013, s. 9). Gayrinizami harekât konusunda tecrübesiz olan Suriye ordusu, Kudüs Gücü’nün koordinasyonu ile harekâtlarını yürütebilecek olan paramiliter grupları kullanmayı strateji olarak benimsemiştir. Bu noktada özellikle Suriye El Muhaberati’nin Kudüs Gücü ile kurduğu ilişki, Suriye’de gerçekleşen vekâlet savaşlarında önemli bir yer edinmiştir. Bu doğrultuda Kudüs Gücü’nün Suriye’de desteklediği vekil aktörlerden en önemlisi Ceyş El Şabi’dir. 50.000 üyesi olduğu iddia edilen bu grubun, Devrim Muhafızları’na bağlı bir paramiliter yapı olan Basij’inden esinlenilerek oluşturulduğu ABD kaynakları tarafından ifade edilmektedir (U.S. Department of the Treasury, 2012).

Kudüs Gücü Suriye’deki etkisini artırmak için başka grupları da kullanmakta, Afgan Şiilerinden Fatemiyun Tümeni ve Pakistanlı Şiilerden oluşan Zainabiyoun Tugayı’nı, özellikle Suriye’deki bölgesel çatışmalarda savaşmak üzere kurduğu ifade edilmektedir (Alfoneh, 2015). Fatemiyun Tümenini oluşturan Afgan Şiiler, iç savaştan dolayı Afganistan’ı terk edip İran’a yasal veya kaçak yollarla geçmek durumunda kalanlardan oluşmaktadır. Söz konusu Şiiler,

Kudüs Gücü tarafından eğitilmiş ve gönüllü olarak ya da para karşılığı Suriye’de ileri cephelerde savaşmışlardır. İran’a sağ dönen kişilere oturma gibi çeşitli haklar verilirken, ölenlerin ailelerine de vatandaşlık verilmiştir (Caner, 2020; Karataş, 2021, s. 32). West Point Terörle Mücadele Merkezi, Fatemiyun Tümeni’nin 10.000 ila 12.000 arasında personele sahip olduğunu belirtirken, Afgan Fatemiyun’un ayrıca Husilere destek olmak için Yemen’e de konuşlandırıldığını ifade etmektedir (Pompeo, 2018, s. 12-13).

4.4. Kudüs Gücü’nün Yemen’deki Faaliyetleri

İran’ın Yemen’de Kudüs gücü vasıtasıyla desteklediği grup Husilerden oluşan Ensarullah örgütüdür. Söz konusu örgüt, Suudi Arabistan’ın desteklediği Hadi güçlerine karşı mücadele etmektedir (Caner, 2020).

İran’ın Husilere desteğinin her ne kadar ortak dini boyutları öne sürülse de İran’ın Yemen’deki mücadelesinin esas olarak Suudi Arabistan ile Körfez rekabeti ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada Kızıldeniz’in güney ucunda Yemen ile Cibuti arasında yer alan Bab el Mandeb Boğazı, petrol geçiş güzergâhı olması açısından önemli olmakla birlikte, İran’ın Yemen’deki politik hedefleri arasında bu bölge üzerindeki etkisini artırmak ve Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri’ni zayıflatmak öncelikli görünmektedir (Jones, 2019). Groh’a (2019, s. 37) göre de İran’ın temel hedefi, Yemen’de Husilerin hükümetin kontrolünü ele geçirmesi olmamakla birlikte, bunun yerine Yemen’de çatışmaların uzamasını sağlayarak, bölgedeki başlıca rakibi olan Suudi Arabistan’ın dikkatini dağıtmak ve gücünü zayıflatmaktır. Bu noktada Kudüs Gücü vasıtasıyla Yemen’de gizlice faaliyetlerini yürüterek kaosu besleme arayışı içerisinde.

İran’ın Yemen’deki mücadelesinin dini boyutu değerlendirildiğinde ise Hushi düşüncesinin kökleri, İran’da uygulanan On İki İmam Şiiiliğinden farklı olan Yemen’in Zeydi Şii geleneğine dayanmaktadır. Ancak bu farklılığa rağmen Husiler, ABD, İsrail ve Selefi-Vahhabi karşıtı perspektiflerinde İran’ın bölgesel siyasi yönelimi ile yakından uyumludur (International Crisis Group, 2018). Söz konusu ortak tehdit algısı boyutunda kurulan asil-vekil ilişkisi kapsamında Kudüs Gücü Husilere İran menşeli pek çok gelişmiş silah ve eğitim dâhil çeşitli yardımlar sağlamaktadır. Bu destek sayesinde Husiler etkili bir gayrinizami harekât faaliyeti gerçekleştirebilmekte ve sahip oldukları füzeler ve insansız hava araçları ile Bab el Mandeb Boğazı yakınında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri hedeflerini tehdit edebilmektedirler (Jones, 2019; Knights, 2018; Levitt, 2021, s. 10). Körfez’de gerilimin arttığı 2019 yılının Eylül ayında ARAMCO tesislerine düzenlenen dron saldırısı söz konusu durumun bir örneğidir (Caner, 2020).

Bir başka örnek de Husilerin Mayıs 2017’den bu yana Yemen’in kuzeyindeki fırlatma noktalarından yaklaşık 600 mil uzaklıktaki Riyad ve Yanbu’yu vurmak için kullandıkları Burkan 2-H orta menzilli balistik füzedir. Burkan 2-H, Kudüs gücü tarafından sağlanan, İran’ın Qiam-1 füzesinin bir versiyonu olmakla birlikte, Riyad’ı vurabilecek menzile ulaşmak için özel olarak tasarlanmıştır (Knights, 2018). Ayrıca çeşitli kaynaklar Qasef-1 insansız hava araçları ve Toophan tanksavar güdümlü füzelerin de Kudüs Gücü tarafından Husilere temin edildiğini ifade etmektedirler (Knights, 2017).

5. Sonuç

Vekâlet savaşları tarihte çok uzun dönemlik bir zaman dilimini temsil etmekle birlikte, özellikle Suriye, Lübnan, Irak, Yemen, Libya ve Ukrayna’daki çatışmaları açıklama arayışına rağmen, savaş ve güvenlik literatüründe yeterince analiz edilememekte ve bu nedenle de önemli boşluklar bulunmaya devam etmektedir. Dikkati celp eden soru, devletlerin vekil aktörlerini “kim” vasıtasıyla ve “nasıl” destekledikleridir.

Bu çalışma vekâlet savaşlarında asil aktörlerin vekillerini istihbarat örgütleri vasıtasıyla desteklediğini ortaya koymakla birlikte, istihbarat örgütlerinin vekil aktörlere askeri teçhizat lojistik, eleman temini, eğitim, finansman ve yumuşak güç unsurları noktasında her türlü desteği sağladığı ve vekil aktörün harekât faaliyetlerinin yürütülmesi dâhil her türlü safhayı koordine etmekle görevli oldukları açıkça ifade edilmiştir. İstihbarat örgütlerinin vekâlet savaşlarındaki bu konumu ve vekil aktör olarak genelde paramiliter grupları veya terör örgütlerini kullanmaları, temelde zaten doğaları ve karakterleri gereği faaliyetleri tartışmalı olan istihbarat örgütlerini daha da tartışmalı hale getirmektedir.

Yapılan bu çalışmada, istihbarat örgütlerinin vekâlet savaşlarındaki söz konusu tartışmalı faaliyetleri incelenmiş olup, istihbarat örgütleri ile vekil aktörler arasındaki asil-vekil ilişkisi İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü ve bu örgütün Lübnan, Irak, Suriye ve Yemen’deki faaliyetleri üzerinden analiz edilmiştir.

İran, Ortadoğu’da Kudüs Gücü koordinatörlüğünde örgütlediği ve desteklediği Lübnan’da Hizbullah, Suriye’de ve Irak’ta Şii gruplar ve Yemen’deki Husiler gibi silahlı vekil gruplarla birlikte başta ABD, Suudi Arabistan ve İsrail olmak üzere birçok aktörle mücadele içerisinde. Günümüz konjonktüründe İran’ın söz konusu rakiplerine karşı konvansiyonel bir savaşı göze alamaması, onu asimetrik unsurlara dayalı olan vekâlet savaşı yaklaşımını tercih etmesine sebebiyet vermiştir. Esas olarak İran Kudüs Gücü aracılığıyla uzun zamandır desteklediği vekil aktörler sayesinde söz konusu rakiplerine karşı belirleyici bir güç olmayı sürdürebilmektedir.

İran’ın kullandığı vekil aktörlerin birçoğu özellikle Şiiliğe ve Velayet-i Fakih’e bağlılık gibi İran ile benzer dini ve ideolojik değerleri paylaşmakta, bununla birlikte İran ile başta ABD, Suudi Arabistan ve İsrail kaynaklı olmak üzere ortak düşmanlara, tehditlere ve karşılıklı yarar sağlayan hedeflere dayalı bir asil-vekil ilişkisi kurmaktadır.

Söz konusu ilişki çerçevesinde İran, İsrail’e karşı Levant’taki gücünü artırmak amacıyla stratejik ortağı Hizbullah ve Esad rejimine, ABD tehdidini bertaraf etmek ve Irak’ta siyasi, ekonomik ve askeri nüfuzu sağlayabilmek için Iraklı Şii aktörlere, Suudi Arabistan’a karşı çıkarlarını korumak için de Yemen’de Husiler’e Kudüs Gücü vasıtasıyla insan gücü, askeri eğitimin verilmesi, askeri teçhizat, lojistik ile finansal destek ve yumuşak güç araçları noktasında her türlü desteği sağlamaktadır.

Bu durumda belirtmek gerekir ki, İran için rejiminin korunması her şeyden önce gelmektedir ve stratejisi de bu tehdit algısından derinden etkilenmektedir. Bu nedenle İran’ın vekâlet savaşı yaklaşımının bu bağlamda değerlendirilmesi gerekmektedir. İran’ın Kudüs Gücü vasıtasıyla ortak tehdit algısına ve dini birlikteliğe göre başta özellikle Hizbullah olmak üzere desteklediği vekil aktörlerle kurduğu bu güç ağı, esas olarak rejimini korumak için tasarladığı bir caydırıcı ve misilleme aracıdır.

İran’ın önümüzdeki yıllarda da konvansiyonel bir savaşı göze alamayacağı değerlendirildiğinde, söz konusu ülkelerde vekil aktörleri aynı şekilde destekleyerek ABD,

İsrail, Suudi Arabistan veya onların vekillerinden rejimine karşı gelebilecek yeni tehditlerin ortaya çıkmasını önleyebilmeyi hedeflediği düşünölmektedir. Bu noktada özellikle İsrail'e karşı asimetrik güç dengesini koruyabilmek adına Hizbullah'ın varlığını devam ettirebilmesinin İran açısından hayati bir öneme sahip olması, gelecekte de İran'ın artan bir şekilde Hizbullah'ı desteklemeye devam edeceğinin açık bir göstergesidir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazar, makalenin tamamına yalnız kendisinin katkı sağlamış olduğunu beyan eder.

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Alfoneh, A. (2015). *Shiite Combat casualties show the depth of Iran's involvement in Syria* (The Washington Institute). Retrieved from <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/shiite-combat-casualties-show-the-depth-of-irans-involvement-in-syria>.
- Alfoneh, A. (2018). *Tehran's Shia foreign legions* (Carnegie Endowment for International Peace). Retrieved from <https://carnegieendowment.org/2018/01/30/tehran-s-shia-foreign-legions-pub-75387>
- Alispahić, B. (2021). The role of intelligence services in forming paramilitary formations. *Technium Social Sciences Journal*, 18(1), 508-517. Retrieved from <https://heinonline.org/>
- Azizi, H. (2021). *Challenges to Iran's role in Iraq in the post-Soleimani era* (SWP Comment). Retrieved from <https://www.swp-berlin.org/en/publication/challenges-to-irans-role-in-iraq-in-the-post-soleimani-era>
- Bahgat, G. (2011). *Iran's regular army: Its history and capacities* (Middle East Institute). Retrieved from <http://education.mei.edu/content/iran%E2%80%99s-regular-army-its-history-and-capacities>
- Banerjea, U. (2015). Revolutionary intelligence: The expanding intelligence role of the Iranian Revolutionary Guard Corps. *Journal of Strategic Security*, 8(3), 93-106. Retrieved from <https://www.jstor.org/>
- BBC. (2020). *Analysis: Iran's Quds Force from secret army to saviour of the region*. Retrieved from <https://monitoring.bbc.co.uk/product/c201ftws>
- Byman, D., Chalk, P., Hoffman, B., Rosenau, W. and Brannan, D. (2001). *Trends in outside support for insurgent movements*. Santa Monica: Rand.
- Caner, M. (2019). ABD-İran gerginliğinde yeni safha: Orduların terör örgütü ilan edilmesi. *Kriter Dergi*, 4(35). Erişim adresi: <https://kriterdergi.com/>
- Caner, M. (2020). İran'ın Ortadoğu'daki nüfuz alanları ve sınırları. *Kriter Dergi*, 4(43). Erişim adresi: <https://kriterdergi.com/>
- Cordesman, A. H., Sullivan, G. and Sullivan, W. D. (2007). *Lessons of the 2006 Israeli Hezbollah War*. Washington DC: The CSIS Press.
- Defense Intelligence Agency. (2019). *Iran military power, ensuring regime survival and securing regional dominance*. Retrieved from https://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Iran_Military_Power_LR.pdf
- Demirel, H. (2016). *Assessing the role of the Islamic Revolutionary Guards Corps extraterritorial activities in attaining Iran's foreign policy goals* (Unpublished doctoral dissertation). Old Dominion University, Virginia.
- Department of Defense. (2010). *Unclassified report on military power of Iran*. Retrieved from https://fas.org/man/eprint/dod_iran_2010.pdf
- Felter, J. and Fishman, B. (2008). *Iranian strategy in Iraq politics and other means* (Combating Terrorism Center at West Point Occasional Paper Series). Retrieved from <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2010/06/Iranian-Strategy-in-Iraq.pdf>
- Fox, A. C. (2019). Conflict and the need for a theory of proxy warfare. *Journal of Strategic Security*, 12(1), 44-71. Retrieved from <https://www.jstor.org/>
- Fulton, W. (2013). *Iran's global force projection network: IRGC Quds Force and Lebanese Hezbollah* (American Enterprise Institute). Retrieved from <https://www.aei.org/research-products/testimony/irans-global-force-projection-network-irgc-quds-force-and-lebanese-hezbollah/>
- Fulton, W., Holliday, J. and Wyer, S. (2013). *Iranian strategy in Syria* (The Institute for the Study of War). Retrieved from <https://www.understandingwar.org/report/iranian-strategy-syria>
- Gök, A. (2020). *Hibrit savaşlar: Rusya ve İsrail örnekleriyle*. Ankara: Nobel Yayınları.

- Golkar, S. and Aarabi, K. (2021). *The view from Tehran: Iran's militia doctrine* (Tony Blair Institute for Global Change). Retrieved from <https://institute.global/policy/view-tehran-irans-militia-doctrine>
- Groh, T. L. (2019). *Proxy war: The least bad option*. Stanford CA: Stanford University Press.
- Hinnebusch, R. (2003). *The international politics of the Middle East*. Manchester: Manchester University Press.
- Hollingshead, E. (2018). *Iran's new interventionism: Reconceptualizing proxy warfare in the Post-Arab Spring Middle East* (Political Science Honors Projects No. 75). Retrieved from http://digitalcommons.macalester.edu/poli_honors/75
- Hughes, G. (2012). *My enemy's enemy: Proxy warfare in international politics*. Brighton: Sussex.
- International Crisis Group. (2018). *Iran's priorities in a turbulent Middle East*. Retrieved from <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iran/184-irans-priorities-turbulent-middle-east>
- Irish, J. and Rasheed, A. (2018). *Exclusive: Iran moves missiles to Iraq in warning to enemies* (Reuters). Retrieved from <https://www.reuters.com/article/us-iran-iraq-missiles-exclusive-idUSKCN1LG0WB>
- Jones, S. G. (2018). *The escalating conflict with Hezbollah in Syria* (Center for Strategic International Studies). Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/escalating-conflict-hezbollah-syria>
- Jones, S. G. (2019). *War by proxy: Iran's growing footprint in the Middle East* (Center for Strategic International Studies). Retrieved from <https://www.csis.org/war-by-proxy>
- Karataş, İ. (2021). Iran's use of Afghan Shiite migrants as proxies: The case of Liwa Fatemiyoun. *The Journal of Iranian Studies*, 5(1), 31-53. <https://doi.org/10.33201/iranian.880171>
- Keshavarz, A. (2015). *A review of Iran's Revolutionary Guards and Quds Force: Growing global presence, links to cartels, and mounting sophistication* (Small Wars Journal). Retrieved from <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/a-review-of-iran%E2%80%99s-revolutionary-guards-and-qods-force-growing-global-presence-links-to-car>
- Khoshnood, A. (2020). The role of the Quds Force in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran. *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(3), 4-33. <https://doi.org/10.51870/CEJISS.A140301>
- Knights, M. (2017). *Making the case against Iranian sanctions busting in Yemen* (The Washington Institute). Retrieved from <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/making-case-against-iranian-sanctions-busting-yemen>
- Knights, M. (2018). The Houthi war machine: From guerrilla war to state capture. *Combating Terrorism Center at West Point*, 11(8), 15-23. Retrieved from <https://ctc.usma.edu/>
- Koç, M. A. (2019). Tarihi ihtilafların gölgesinde İran-Suudi Arabistan rekabeti: Şii-Vahhabi ilişkilerinin dünü ve bugünü. *İran Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 91-120. <https://doi.org/10.33201/iranian.550863>
- Levitt M. (2021). *Hezbollah's regional activities in support of Iran's proxy networks* (The Middle East Institute). Retrieved from <https://www.mei.edu/publications/hezbollahs-regional-activities-support-irans-proxy-networks>
- Loveman, C. (2002). Assessing the phenomenon of proxy intervention. *Conflict, Security and Development*, 2(3), 29-48. <https://doi.org/10.1080/14678800200590618>
- Malis, C. (2012). Unconventional forms of war. In: Y. Boyer and J. Lindley (Eds.), *The Oxford Handbook of War* (pp. 146-156). Oxford: Oxford University Press.
- Mavruk Cavlak, Ç. (2021). *Regional power politics: Conflict and cooperation*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Mevlütöğlü, A. (2019). İran'ın askeri kapasitesine genel bakış. *Ortadoğru Analiz*, 10(88), 76-79. Erişim adresi: <https://www.orsam.org.tr/>

- Modell, S. and Asher, D. (2013). *Pushback: Countering the Iran action network* (Center for New American Security). Retrieved from https://www.files.ethz.ch/isn/169182/CNAS_Pushback_ModellAsher.pdf
- Mumford, A. (2013a). *Proxy warfare*. Cambridge: Polity Press.
- Mumford, A. (2013b). Proxy warfare and the future of conflict. *The RUSI Journal*, 158(2), 40-46. <https://doi.org/10.1080/03071847.2013.787733>
- Ostovar, A. (2016). *Vanguard of the Imam: Religion, politics, and Iran's Revolutionary Guards*. New York: Oxford University Press.
- Pompeo, M. R. (2018). *Outlaw regime: A chronicle of Iran's destructive activities* (Iran Action Group, U.S. Department of State). Retrieved from <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/09/Outlaw-Regime-2020-A-Chronicle-of-Irans-Destabilizing-Activity.pdf>
- Saikal, A. and Vestenskov, D. (2020). Iran's national security and operational capability. *Scandinavian Journal of Military Studies*, 3(1), 18-30. <http://doi.org/10.31374/sjms.29>
- Schachtner, A. J. (2006). *Military intelligence in the Gray Zone: The strategic role of intelligence in unconventional warfare* (Unpublished master's thesis). Norwich University, Northfield.
- Sönmez, G. (2020). Şii yabancı savaşçılar ve Süleymani sonrası direniş eksenî. *Ortadoğu Analiz*, 11(93), 80-83. Erişim adresi: <https://www.orsam.org.tr/>
- Sozer, B. (2016). Development of proxy relationships: A case study of the Lebanese Civil War. *Small Wars & Insurgencies*, 27(4), 636-658. <https://doi.org/10.1080/09592318.2016>
- U.S. Department of the Treasury. (2012). *Treasury sanctions Iranian security forces for human rights abuses*. Retrieved from <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/tg1204.aspx>
- Ward, S. R. (2009). *Immortal: A military history of Iran and its armed forces*. Washington: Georgetown University Press.
- Wege, C. A. (2019). Iranian counterintelligence. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 32(2), 272-294. <https://doi.org/10.1080/08850607.2019.1565274>
- Yaacov, B-S-T. (1984). The strategy of war by proxy. *Cooperation and Conflict*, 19(4), 263-273. <https://doi.org/10.1177/001083678401900405>
- Yegin, A. (2016). İran'ın sert gücü. Ankara: SETA.

THE ROLE OF INTELLIGENCE ORGANIZATIONS IN PROXY WARS: THE CASE OF QUDS FORCE

EXTENDED SUMMARY

Aim of the Study

This study will examine the position of intelligence organizations that make them quarterbacks and controversial in proxy wars. Moreover, the relationship between intelligence organizations and agent actors will be analyzed in depth. For this purpose, case study is conducted in the study, which is one of the qualitative research designs. For in-depth analysis, the Iranian Intelligence Community and its activities in Lebanon, Syria, Iraq and Yemen have been selected as cases.

Literature

Recently, the literature about proxy wars is intended to explain the conflicts in Syria, Lebanon, Iraq, Yemen, Libya and Ukraine in particular. But still, the proxy war approach cannot be adequately analyzed in the war and security literature, and therefore there has still been significant gaps in the literature. The most important gap that deserves attention is how states support their non-state actors through “who” and “how”. In this study, in order to fill this gap, the activities of intelligence organizations in proxy wars have been examined. The principal-agent relationship between intelligence organizations and non-state actors has been analyzed through the Quds Force and the activities of this organization in Lebanon, Syria, Iraq and Yemen. The basic principle of the Quds Force is on “secrecy and denial”. In fact, although the existence of such an intelligence unit was known before the outbreak of the Syrian civil war in 2011, there is limited literature on the Quds Force due to the fact that it was never officially recognized.

Methodology

This study will initially examine the position of intelligence organizations that make them quarterbacks and controversial in proxy wars. Moreover, the relationship between intelligence organizations and agent actors will be analyzed in depth. For this purpose, case study was conducted in the study, which is one of the qualitative research designs. For in-depth analysis, the Iranian Intelligence Community and its activities in Lebanon, Syria, Iraq and Yemen have been selected as cases. In proxy wars, there are certain reasons why the principal-agent relationship should be analyzed through the community and cases in question.

Firstly, an in-depth study of a state such as Iran, which often used the proxy war strategy after the 1979 Iranian Islamic Revolution, more prone to reason than a study examining the role of intelligence organizations in proxy wars. It is an undeniable reality that Iran uses proxy war more size and effectively than other regional actors in the Middle East, especially given the size and consequences of the proxy war that waged in Lebanon after 1985, in Iraq after 2003 and in Syria and Yemen along with the Arab Spring. Iran has organized and supported armed agent

groups such as Hezbollah in Lebanon, Shiite groups in Syria and Iraq and the Houthis in Yemen to increase their regional power. It has been engaged in fighting, especially against their regional rival Saudi Arabia and Israel. Mainly today Iran, through the intelligence community, can continue to be a decisive force thanks to these agent actors that they have supported in many countries such as Lebanon, Syria, Iraq and Yemen. This shows the importance of Iran’s ability to utilize proxy wars.

In this context, analyzing the principal-agent relationship established by the Iranian Intelligence Community in proxy wars in Lebanon, Syria and Yemen would help determine the position of intelligence organizations that make them quarterback and controversial in proxy wars, and these cases were selected as examples.

Results and Conclusions

This study reveals that main actors in proxy wars support their agents through intelligence organizations. In this study, it was clearly stated that intelligence organizations provide all kinds of support to agent actors in the field of logistics of military equipment, personnel supply, training, financing and soft power elements, and that the agent actor is responsible for coordinating all kinds of stages, including carrying out the operational activities of the agent actor. Within the framework of this hypothesis, Iran, and organized under the Coordination of the Quds Force in the Middle East, supported by Hezbollah in Lebanon, the Houthis in Yemen and Shia agent groups as the armed groups in Syria and Iraq with the US, Saudi Arabia and Israel with many actors within the combat. In today’s conjuncture, Iran’s inability to afford a conventional war against these opponents has led it to prefer a proxy war approach based on asymmetric elements. Mainly because of the agent actors that Iran has long supported through the Quds Force, it can continue to be a decisive force against these opponents.

Also, it should be noted that for Iran, the protection of its regime comes first and foremost, and its strategic account and behavior are deeply influenced by this perception of threats. Therefore, Iran’s approach to proxy war should be evaluated in this context. This network of forces that Iran has established with agent actors that it supports, especially Hezbollah, according to the perception of a common threat and religious unity through the Quds Force, is a deterrent and retaliatory tool designed mainly to protect the regime.